

Program kompleksowych badań powierzchniowych, nieinwazyjnych i inwazyjnych na stanowisku 1 w Bagienicach Wielkich, gm. Chorzele, pow. przasnyski, AZP 35-65/1

W związku z opracowywaniem programu konserwatorskiego oraz planowaną budową ścieżki dydaktycznej i podejmowaniu działań polegających na promocji i opracowaniu naukowym wielofazowego stanowiska w Bagienicach Wielkich, stan. I, niezbędne jest wykonanie kompleksowych badań nad rezultatami dotychczasowych badań stanowiska oraz przeprowadzenie nowych badań powierzchniowych, nieinwazyjnych oraz inwazyjnych. Ich celem będzie weryfikacja danych archiwalnych, ocena stanu stanowiska, inwentaryzacja znalezisk i zniszczeń, ochrona i zabezpieczenie, co w efekcie pozwoli na przygotowanie wspomnianego kompleksowego planu konserwatorskiego dla tego unikatowego obiektu.

W trakcie pracy nad wnioskiem została wykonana wstępna kwerenda dot. stanowiska w Bagienicach Wielkich, stan. I. Zostało odkryte w 1959 roku przez E. Kempistego i określone jako osiedle obronne kultury łużyckiej z okresu halsztackiego. W związku z wątpliwościami odnośnie klasyfikacji kulturowej i chronologicznej odkrytych materiałów w roku 1971 rozpoczęto badania wykopaliskowe, które z przerwą w latach 1975-1979, trwały do 1984 roku. Prace prowadzili Łucja Okulicz (Instytut Historii Kultury Materialnej, PAN; Uniwersytet Warszawski) oraz Adam Waluś (Uniwersytet Warszawski). W rezultacie prowadzonych prac ujawniono relikty osady mieszkalno-produkcyjnej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich oraz płaskie cmentarzysko kultury pomorskiej z grobami ciałopalnymi, wyposażanymi w liczne, okazałe importy celtyckie. Ostatnią interwencją wykopaliskową były badania przeprowadzone przez A. Smolińskiego w 1992 roku, w związku z niszczeniem wydmy wybieraniem piasku. Łącznie w trakcie badań odkryto kilkaset obiektów archeologicznych, z których pozyskano ogromną ilość materiałów zabytkowych. Niestety, z różnych względów, materiały te nie zostały nigdy kompleksowo opracowane. Pojawiły się jedynie pojedyncze artykuły i sprawozdania z tych badań. Dostępna i publikowana baza naukowa, nie pozwala na jednoznaczną ocenę naukową tego miejsca. Największa, do tej pory odkryta, liczba importów celtyckich ujawniona w północno-wschodniej Polsce sprawia, że stanowisko, znane w literaturze jako Rembielin, Łysa Góra st. 1, jest jednym z najbardziej inspirujących naukowo i edukacyjnie, a zatem ważnych stanowisk z punktu widzenia sytuacji kulturowej w tym regionie Polski (m.in. poświadczające dalekosiężne kontakty ludności zamieszkującej okolice Chorzel we wczesnej epoce żelaza).

Stanowisko zostało wpisane do ewidencji na początku lat 70. jako Rembielin stanowisko I, AZP 65-35/1 (tak funkcjonuje w literaturze i obiegu naukowym), natomiast w 1992 do rejestru zabytków jako Bagienice Wielkie, stan. I (ten sam nr AZP).

Kompleksowe badania archeologiczne odbędą się w dwóch etapach:

- A. Nieinwazyjne badania archeologiczne,
- B. Inwazyjne badania archeologiczne.

Pierwszy etap badań ma na celu rozpoznanie formy terenowej, weryfikację dawnych badań i wytypowanie miejsc do badań wykopaliskowych. Wyniki tego etapu pozwolą na zaplanowanie badań wykopaliskowych, tak aby przy najmniejszej ingerencji w grunt, pozyskać jak najwięcej kluczowych informacji do przyszłego opracowania obiektu.

Drugi etap będzie polegał na wykonaniu badań wykopaliskowych – planowane jest wykonanie 8 wykopów o łącznej pow. 200 m² (2 ary). Szczegółowe wymiary wykopów oraz miejsca ich założenia z współrzędnymi, zostaną przekazane Wojewódzkiemu Urzędowi Ochrony Zabytków w Ostrołęce, po wykonaniu badań nieinwazyjnych (etap A).

A. Nieinwazyjne badania archeologiczne odbędą się w kilku etapach.

1. Pierwszym działaniem będzie analiza Numerycznego Modelu Terenu. Przetworzone zostaną pliki LiDAR z których wygenerowane zostaną modele prezentujące powierzchnię terenu wraz z elementami znajdującymi się na niej, w pośredni lub bezpośredni sposób z nią związanymi (NMPT) (format rastrowy plików .img). Zaznaczone obiekty będą posiadały precyzyjne dane georeferencyjne pozwalające na dokładną lokalizację w terenie, co jest szczególnie istotne w dalszym wyznaczaniu terenów pod kolejne badania.

2. Kolejnym etapem będzie wykonanie weryfikacyjnych badań powierzchniowych, obejmujących całą powierzchnię stanowiska, a więc obszar ok 2 ha, a także wykonanie niezbędnych pomiarów geodezyjnych i dokumentacji fotograficznej. Pomiarów zostaną wykonane za pomocą aparatury GPS i naniesione w programie GIS. Zdjęcia ukośne i pionowe ewentualnych stanowisk lub pozostałości konstrukcji zostaną wykonane za pomocą aparatu fotograficznego i drona (model DJI MAVIC MINI).

Materiał zabytkowy pozyskany będzie wyłącznie z powierzchni pól. Przechowywany będzie w opisanych torebkach papierowych z dołączoną indywidualną metryczką. Wykonane zostanie wstępne oczyszczenie. Oznakowanie materiału za pomocą tuszu.

3. Wykonanie pomiarów geodezyjnych na stanowisku. Wytyczenie trzech punktów stałych (rurek metalowych) na podstawie których założona odtworzona dawna siatka arowa potrzebna do badań nieinwazyjnych i przyszłych wykopaliskowych.

4. Przeprowadzenie nieinwazyjnych badań na obszarze 2 ha. Planowane jest wykorzystanie dwóch metod: badań elektrooporowych i badań geomagnetycznych. Użycie aż dwóch metod nieinwazyjnych i porównanie wyników każdej z nich, podyktowane jest tym, że stanowiska o wyraźnej formie terenowej z wczesnej epoki żelaza nie były jak dotąd badane w wymieniony sposób, nie jest więc pewne, którą z metod uznać można za najlepszą dla tego typu zabytków. Ponadto stanowisko w Bagienicach Wielkich znajduje się na obszarze objętym środkowym stadium zlodowacenia Warty, gdzie piaski i żwiry wodnolodowcowe oraz gliny zwałowe mogą wpływać na wyniki badań; opinia ta wyrażona jest przez geologów poproszonych o konsultacje.

5. Przeprowadzenie prospekcji z wykorzystaniem detektorów metali, mającej na celu pozyskanie, zabezpieczenie cennej substancji zabytkowej i jej inwentaryzację planigraficzną. Wszystkie znaleziska zostaną osadzone w systemie GIS. Etap ten pozwoli na wytypowanie miejsca do badań wykopaliskowych.

Dokumentacja wykonana w trakcie badań powierzchniowych i geofizycznych:

- pomiary geodezyjne na każdym etapie badań
- dokumentacja fotograficzna: sporządzone zostaną zdjęcia pionowe i ukośne z użyciem drona do celów analitycznych (rozpoznanie nawarstwień, zasięgu i zniszczeń stanowiska), dokumentacyjnych i sprawozdawczych, istotnych dla odpowiedniej ochrony i określenia zaleceń konserwatorskich. Wykonane zostaną zdjęcia plenerowe. Podczas badań terenowych wykonana będzie dokumentacja fotograficzna stanowisk oraz prowadzonych na terenie kompleksów działań w trakcie badań nieinwazyjnych.
- sprawozdanie z poszczególnych badań geofizycznych
- sprawozdanie z badań prospekcji terenowej i zabezpieczenie ewentualnych znalezisk masowych (np. fragmenty naczyń glinianych) i wydzielonych, inwentarz i dokumentacja fotograficzna i rysunkowa zabytków, dokumentacja ewentualnych konstrukcji kamiennych. Zebranie informacji do wykonania KEZAL.

B. Wykopaliskowe badania archeologiczne.

Badania wykopaliskowe posłużą próbie określenia zasięgu poszczególnych partii stanowiska a także umożliwią weryfikację danych uzyskanych metodami nieinwazyjnymi. Pozyskany materiał zabytkowy pomoże uściślić przynależność kulturową i chronologiczną kompleksu i zasięgi poszczególnych faz użytkowych.

Obszar wykopów badawczych zostanie wytyczony za pomocą tachimetru i naniesiony na plan polowy w skali 1:100.

1. Przed przystąpieniem do zdjęcia warstwy ziemi ornej, teren wyznaczony do badań sondażowych zostanie przeszukany za pomocą detektora metali. Zabytki pozyskiwane będą jedynie z warstwy ziemi ornej, eksplorowane będą za pomocą łopatek i namierzane za pomocą tachimetru (model Leica TS02) zgodnie z siatką współrzędnych geograficznych. Wykonane pomiary zabytków posłużą do wykonania planu znalezisk luźnych z obszaru wyznaczonych wykopów w programie GIS. Planigrafia znalezisk ułatwi ewentualną ich korelację z obiektami archeologicznymi znajdującymi się pod warstwą ziemi ornej.

2. Z wyznaczonego obszaru wykopu za pomocą szpadli i łopat zostanie usunięta warstwa ziemi ornej. Ziemia pod warstwą ziemi ornej doczyszczana będzie za pomocą łopat w celu zidentyfikowania ewentualnych obiektów archeologicznych lub warstw kulturowych. W przypadku natrafienia na bruk kamienny zostanie on doczyszczony, zadokumentowany i usuwany warstwami.

3. Metody eksploracji obiektów, warstw i konstrukcji kamiennych i sposób zbierania materiału zabytkowego

Na stanowisku w Bagienicach Wielkich można spodziewać się odkrycia grobów ciepłopalnych popielnicowych i/lub jamowych. Nie wykluczona jest także sytuacja znalezienia grobu szkieletowego. Spodziewać się należy także warstw kulturowych ale także konstrukcji kamiennych i bruków kamiennych.

Groby/obiekty eksplorowane będą za pomocą łopatek, szpachelek i narzędzi precyzyjnych z wyznaczeniem cięcia profilowego lub warstwami (metoda zostanie dopasowana do charakteru obiektu). Materiał wydzielony z obiektów zbierany będzie indywidualnie, materiał masowy (fragm. naczyń glinianych, kości ludzkie, zwierzęce) zbiorczo w obrębie obiektu lub jego połowy/ćwiartki. Zabytki wydzielone namierzane będą za pomocą tachimetru i zaznaczone w dokumentacji rysunkowej.

Warstwa kulturowa eksplorowana będzie na pomoc łopatek i gracek warstwami mechanicznymi lub warstwami antropogenicznymi. Materiał zabytkowy wydzielony namierzany będzie za pomocą tachimetru, materiał masowy zbierany będzie w obrębie wykop podzielonych na działki. W uzasadnionych przypadkach np. dużego zagęszczenia materiału masowego zbierany będzie w obrębie danego skupiska występowania lub w obrębie obszaru 1m×1m.

Konstrukcje kamienne

Duże kamienie i głązy pochodzące z ewentualnych kręgów kamiennych będą doczyszczane, dokumentowane. Nie będzie naruszane ich pierwotne położenie.

Ewentualne bruki kamienne zostaną doczyszczane, zadokumentowane i zdejmowane warstwami.

4. Metody dokumentacji obiektów, warstw i konstrukcji kamiennych

Dokumentacja wykonywana będzie w kolorze (kredkami na papierze minimetrowym lub w uzasadnionych przypadkach ołówkiem na papierze minimetrowym) w skali 1:10 w uzasadnionych przypadkach 1:20 lub 1:5. Wykonywana będzie także dokumentacja fotograficzna z każdego etapu eksploracji (aparatem fotograficznym i/lub dronem).

Profile wykopów zostaną zadokumentowane fotograficznie i rysunkowo.

Wszystkie powyższe działania będą na bieżąco opisywane w dzienniku badań.

Dokumentacja wykonana w trakcie wykopaliskowych badań sondażowych:

- dokumentacja opisowa: dziennik badań, karty obiektów, karty warstw;
- dokumentacja rysunkowa (w kolorze kredkami w skali 1:10 w uzasadnionych przypadkach w innej skali i ołówkiem na papierze minimetrowym),
- dokumentacja fotograficzna,
- pomiary geodezyjne stanowiska, obiektów, warstw, zabytków, konstrukcji kamiennych,
- wykonanie inwentarza zabytków wydzielonych i masowych,
- wykonanie inwentarza kości,
- wykonanie inwentarza dokumentacji rysunkowej,
- wykonanie inwentarza fotografii.

Dokumentacja badań zawierać będzie wszystkie elementy, które ujęte są w *Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków z dnia 2 sierpnia 2018 roku.*

Postępowanie z materiałem zabytkowym.

Materiał zabytkowy zostanie zabezpieczony w opakowaniach foliowych (dla zabytków wydzielonych metalowych) torebkach papierowych i pudełkach tekturowych. Opakowania będą dostosowane do surowca z jakiego wykonany będzie mat. zabytkowy. Każdy materiał zabytkowy będzie posiadał indywidualną metryczkę i numer inwentarza polowego a także opis i opis lokalizacji.

W trakcie badań sondażowych na stanowisku planowana jest obecność antropologa i konserwatora. Postępowanie z zabytkami wrażliwymi będzie na bieżąco konsultowane z pracownikiem konserwacji. Materiał masowy w postaci fragmentów naczyń glinianych będzie oczyszczony za pomocą szczoteczki lub pędzli. Podpisany tuszem wg nr inwentarza.

Po zakończeniu badań teren wykopów zostanie zasypany z uwzględnieniem uwarstwień ręcznie za pomocą łopaty lub mechanicznie za pomocą koparki.

Pozyskane zabytki archeologiczne zostaną niezwłocznie poddane konserwacji.